

Кәсіптік шеберліктің құрамдас бөлігі педагогикалық қарым- қатынас

Қарым-қатынас ұғымы

- адамның ішкі жан дүниесінің сыртқы көрінісі, олардың күнделікті өмір тіршілігіндегі бейнесін жасаудағы іс-әрекеті.

Өмірдегі әр түрлі тіршілік жағдайына, өмірлік, қоғамдық қажеттілікке қарай адамдар арасындағы қарым-қатынасты бөліп қарауға болады. Жеке тұлғаның қалыптасуында мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынастың орны ерекше.

Мұғалім мен оқушы – әр түрлі екі субъект. Мәселенің негізгісі осы әр түрлі рухани дүниені біріктіру. Педагог міндетті түрде ықпал ету нысанын көріп қана қоймай, жасалған ықпалдың нәтижесінде көру керек. Мұғалім көп жағдайда өзінің сәтті ұйымдастырылған іс-әрекеттің тәрбиеленушіге сәтті ықпал ететіні сөзсіз сенеді. Алайда баланың бағынуы, келісімі, эмоциясы, іс-әрекеті міндетті түрде ескерілуі керек. Мұғалім үшін кері байланысты түсініп, қабылдауы өте маңызды.

Қарым-қатынас басқа біреудің жан дүнесіне “мен” ұғымын ендіру. Бұл оңай емес, өйткені өзіңе ұқсамайтын басқаның жан дүниесіне ену үшін психологиялық дайындық қажет. Сондықтан қарым-қатынасты ұйымдастырғанда субъектінің психологиялық жағдайын ескеру қажет.

Мұғалім мен мұғалімнің, мұғалім мен басшының қарым-қатынасы қарама-қарсы нақтылық пен сөз мәдениетін талап етеді. Сөз жүйесі, сөйлемдер айтылуы тез әрі түсінікті болуы шарт. Оқыған адамдар тез түсініп, дәл қабылдай алатын болу керек.

Ең бастысы – іскерлік қарым-қатынаста екі жақты пікірдің келісім табуы.

Білімділіктің, кәсіби шеберліктің жемісі ең басты нәтиже болмақ. Ол үшін:

сөз өте жинақы, тұжырымды болып құрылуы;

уақытты шебер пайдалану;

істің жоспары, шарты, заңдылығы болуы;

мұғалім білім, білік, кәсіби шеберліктің шебері болуы;

құқықтық білімінің болуы;

сөз мәдениетін меңгеруі;

азаматтық, адамгершілік тәртіптерді қатаң сақтау;

әдеп нормаларына сай жүріс-тұрыс, киім кие білу мәдениетіне мән беру.

А.С.Макаренко былай деп жазған: “Мен үшін менің практикамада, сондай-ақ сіздер үшін, көптеген тәжірибелі мұғалімдер үшін мұндай «түкке тұрмайтындар» қалай тұру, стол қасындағы орындыққа қалай дұрыс отырып, қалай дұрыс көтеру, күлу, қарау өте мәнді бола бастады. Бізді бұған ешкім үйретпеді, ал мұны үйренуге болады және үйрену қажет те, ең үлкен шеберліктің мәні осы және осы болуы тиіс.”

Балалармен педагогикалық өзара әрекетте ұсақ-түйек жоқ барлығы да, көзқарас, көз жанарының қозғалысы, дене қимылы және т.б. жұмыс істейді. Өйткені біз жай қарым-қатынас емес, кәсіптік іскерлік пен қарым-қатынас жасаймыз.

Өз тобыңда мынадай жаттығу өткізіп көр: екеуара жұптасып, әр нәрсе туралы әңгіме-дүкен құр (фильм, кітап, заттар, т.б.). Ал енді сонда отырғанның біреуі аудиторияға шығып, барлығының алдында жаңағы айтқан сөздерін қайталап көрсін. Сонда қарым-қатынас жүйесінде қандай өзгеріс болғанын сіз бірден сезінесіз.

Көпшілік алдында сөйлеушіде байқалатын ең негізгі сезім түсініктері мынадай:

1. Әңгімені қалай бастауды білушілік.
2. Толық ұғынықты, әрі түсінікті айтып бере алмаймын-ау деген қобалжу.
3. Қарым-қатынас мақсатындағы еленбейтін өзгерістер.
4. Бұрын пайдаланылған қарым-қатынас амалдарын өзгерту қажеттілігі жайлы түсінік.
5. Қарым-қатынас жүйесіндегі бір нәрсені өзгерту қажет деген түсінік, бірақ не екені-онша айқын еместік.
6. Жұрт алдында сөйлеуге дағдыланбағандық.
7. Бұрын табиғи болып келген дене қимылының, қозғалыстың, жалпы мінез-құлықтың ерсілеу сияқты болып сезілуі.
8. Қарым-қатынастың өзгерген формадағы, мәнерлі атқару компоненттерін қажет етуі.
9. Өзіңізді дұрыс түсіну үшін жоспарланған информацияны неғұрлым сол қалпында жеткізуге талпынушылық.
10. Таңдаушыны қызықтыра тырысу.
11. Информацияны сұрыптауға, мазмұндауға және беру формасы жайында өзіне едәуір талап қоюдың пайда болуы.

Қарым-қатынас деп аталатын процесс - аса кең және сиымды түсінік. Бұл саналы және саналанбаған вербалды байланыс, ақпарат алу мен беру, оның өзі барлық жерде және үнемі байқалып отырылады. «Әлемнің кең алқабында коммуникация алып аспан денелерін бір-бірімен байланыстырады деген жорамал бар және Лермонтовтың «жұлдыз жұлдызбен тілдеседі» деген метафорасы осылайша жаңа күтпеген мағынаға ие болады»

Қарым-қатынас сан алуан сипатта; оның көптеген формалары, түрлері бар. Педагогикалық қарым-қатынас адамдар қарым-қатынасының жекеше түрі. Оған осы өзара әрекет формаларының жалпы қасиеттері де, білім беру процесіне тән қасиеттері де лайық.

Сөз, сөйлеу, елдің алдына шығып сөйлеу, сөйлеушінің тыңдаушыға әсер ету өнері, екі ғасырдан астам байырғы тарихқа ие екені белгілі. Осы проблеманың көптеген маңызды сұрақтарын, жалпы түрде, тіпті Цицеронның өзі қойып, қарастырған. Дәл осы Цицерон сөйлеушінің негізгі коммуникативтік міндеттерін (оларды қазір солай атайды) анықтайды: «не айту керек, қай жерде айту керек және қалай айту керек». Осы міндеттердің әрқайсысын қарастыра отырып, Цицерон сөйлеудің орындылығы сияқты сапасын атайды, себебі «небір лауазым, небір шен, небір абырой, небір жас, небір орынды тіпті санамағанда, уақыт пен жұртшылық барлық жағдайлар үшін бір ғана ойлар мен лебіздер түрін ұстануға жол береді»

“Қарым-қатынас” ұғымын педагогика және психологияға алғаш рет А. Ф.Лазурский енгізген. Ол тұлғаның сыртқы объектіге, адамға, рухани байлыққа, материалдық дүниеге қатынасын білдіретін ұғым.

Психологияда ең алғаш рет А.Ф.Лазурский тұлғаның қарым-қатынасын проблемасын адамның мінезімен байланыстырды. Ол қарым-қатынастың 15 тобын талқылап жіктеуі, яғни, қоғамға, табиғатқа, адамға, өзіне-өзі, т.б.

В.Н.Мясищев қарым-қатынас түсінігінің маңызын аша отырып, психологиялық тұлғаның белсенді, таңдамалы бағытының, іс-әрекетінің сипатын, мінез-құлығында көрінетін ерекшелігіне талдау жасайды.

1.Болашақта болатын қарым-қатынасты модельдеу (болжау кезеңі);

3.Педагогикалық процесте қарым-қатынасты басқару;

**Қарым-қатынастың
кезеңдері**

2.Қарым-қатынасты ұйымдастыру (қарым-қатынастың бастапқы кезеңі) – “коммуникативті шабуыл”

4.Өткен қарым-қатынасты талдау және келесі педагогикалық міндеттерді шешу үшін оны модельдеу.

Қарым-қатынаста өзара байланысты үш жағы бөлінеді:

Психологтар өзара қарым-қатынас кедергілерінің бірнеше типтерін көрсетті:

1

- Ситуациялық кедергілер, жағдайды әр түрлі түсіну, жағдайға әр түрлі деңгейде ену;

2

- мағыналық кедергілер, алдыңғы хабарға байланыссыз айтқанды қабылдау;

3

- мотивациялық кедергілер, бір-бірімен қатынасты не себепті жасайтынын түсінбеу;

4

- өзге адам туралы түсінігі болмау, өзге адамды мәдени деңгейі, қажеттілігі, қызығушылығы, бағыттылығына қарай қате бағалау;

5

- кері байланыстың болмауы.

Педагогикалық қарым-қатынастың құрылымы: (Г.М. Андреева бойынша)

- коммуникативті;
- интерактивті;
- перцептивті.

Педагогикалық қарым-қатынастың атқаратын қызметі:

- әлеуметтік;
- психологиялық;
- инструменталдық.

Педагогикалық қарым-қатынаста кездесетін қиындықтар:

- байланыс орнату;
- сабақта оқушылардың қарым-қатынасын басқара алмау;
- педагогикалық міндеттерге сәйкес қарым-қатынасты құрастыра және өзгерте алмау;
- оқушының ішкі психологиялық позициясын түсінбеу;
- өзінің психикалық жағдайын басқара алмау т.б.

Педагогикалық іс-әрекеттегі қарым-қатынас – бұл оқу міндеттерін шешу құралы, оқу процесін әлеуметтік-психологиялық қамтамасыз ету; оқыту мен тәрбиенің тиімділігіне әсер ететін педагог пен балалардың өзара қарым-қатынасын ұйымдастыру.

Педагогикалық қарым-қатынасты құрайтын іскерліктер:

- ақпаратты беру іскерлігі;
- оқушы жағдайын түсіну;
- балалармен өзара қарым-қатынас орнату;
- қарым-қатынастағы серіктесіне әсер ете алу іскерлігі;
- өзінің психологиялық жағдайын басқара алу және т.б.

Коммуникативті міндеттерді атқару төмендегі мақсаттарды көздейді:

- оқушыларға ақпарат беру;
- оқушыларға әсер ету, әрекетке ынталандыру.

Коммуникативті міндеттерді шешудің кезеңдері:

- 1) қарым-қатынас жағдайына бағытталу;
- 2) зейінді аудару;
- 3) объектінің “жанын жаулау”;
- 4) верьбалды қарым-қатынас орнату;
- 5) эмоционалды және мазмұнды кері байланысты ұйымдастыру.

***Назар қойып
тыңдағандарыңызға рахмет!***